

PRINOSI PROUČAVANJU FRANJEVAČKE BAŠTINE

KNJIGA OD USPOMENE

Pruredili: fra Hrvatinić Gabrijel Jurišić, Josip Lisac, s. Tereza Zemljić

(Gradska knjižnica "Juraj Šišgorić" i Družba sestara franjevki od Bezgrješne, Šibenik, 2005.)

Knjiga od uspomene doslovni je naslov rukopisa koji je moguće čitati i metaforički. Sugerira želju sačuvati od zaborava 'knjigu' i 'uspomenu' na postojanje i djelovanje sestara franjevki u Šibeniku. Naime, velikim marom priređivača i izdavača pred nama je luksuzno opremljena knjiga, sastavljena od više posve različitih dijelova, koji pružaju cjelovit uvid u vrijeme i prostor na kojemu rukopis nastaje. Prezentirani sadržaji *Knjige od uspomene* pokazuju i značajnije pretisaka rukopisne baštine za filološku struku, te za crkvenu i ukupnu kulturnu povijest.

Prvi dio knjige donosi faksimilski otisak rukopisnoga ljetopisa / protokola (U IME PRISVETOGA TROJSTVA PROTOCOLLO DELLE Reverende Madri Tertiarie di S. Fran:co a Sebenico, nel borgo di terra ferma **KNJIGE OD USPOMENE** Kako dođoše u šibenički Varoš izvan grada manjurice, čeri svete Klare, Trećega reda svetoga o. **FRANCEŠKA ŠERAFINSKOGA**. I kako se ovdje ustanoviše godišta Gospodinova 1673. pod poslušom i oblasti redovnika svetoga o. *Franceška Reda Provincije bosanske.*) koji se sastoji od kronološkoga slijeda događaja (od 1673. do 1784.) važnih za redovnički život franjevačkih trećoredica pisan bosančicom i štokavskom ikavicom, te *Regulu*

– *Pravila sv. Franje za Treći samostanski red* pisana latinicom, štokavskom ikavicom, a rukopisu pridodana nakon 1784. godine. Tekst „*Knjige od uspomene*“ transkribiran je na latinicu, a tekst pravila priređen je u suvremenom izdanju. Razumijevanje olakšava i rječnik što su ga priredili s. Tereza Zemljić i Josip Lisac. Slijedi *Uvodno slovo* biskupa šibenskoga, mons. Ante Ivasa te *Proslov* vrhovne poglavarice Družbe sestara franjevki od Bezgrješne u Šibeniku, s. Nevenke Grgat.

Trima studijama rukopis se kontekstualizira kroz tri različita aspekta. Prva je naslovljena „*Knjiga od uspomene*“ – *spomen-knjiga o šibenskim franjevkama* (str. 59-175) sestre Tereze Zemljić kojoj je nakana osvijetliti pojavu i život samostanskih trećoredica sv. Franje u Šibeniku povijesnim okolnostima koje su prethodile njihovom dolasku u Šibenik na zemljopisnom prostoru unutar kojeg su *Promina*, tj. drniško područje, i grad *Šibenik s najbližom okolicom* (str. 62). Detaljno povijesno situiranje pokazuje se nužnim zbog specifičnosti koje ponekad mogu izmaknuti nedovoljno upućenome čitatelju. Turska osvajanja, crkveni život pod Osmanlijama, velike migracije stanovništva i epidemija kuge bitne su činjenice o kojima je valjalo progovoriti kako bi se uočila važnost franjevačke

djelatnosti, a time i okolnosti u kojima je ustanovljena Družba sestara franjevki od Bezgrješne. Zemljopisne karte koje prate tekst, iscrpno navođenje literature te citiranje izvještaja i arhivske građe u bilješkama pridonose temeljitosti teksta. Priložena je preslika dokumenta ustanovljenja, njegov prijepis (na talijanskom jeziku) te prijevod na hrvatskom jeziku. Istom se dosljednom dokumentarnošću prati pokapanje redovnica prema *Knjizi od uspomene* i prema arhivskim dokumentima, a također i gradnja nove redovničke kuće te pobožnost prema Majci Božjoj koju su posebno štovali sestre franjevke. Povijest i djelatnost reda slijedi se sve do suvremenosti kao i djelovanje franjevki (primarno se sestre posvećuju odgoju predškolske djece, njeguju bolesne i starije) izvan Šibenika – u Senju, Zagrebu i Podstrani.

Završni se dio studije s. Tereze Zemljić odnosi se na *Regulu*, odnosno Pravilo sv. Franje za Treći samostanski red prema kojemu su živjele franjevke, a koje se smješta u cjelinu franjevačkoga zakonodavstva. Opisuju se Pravila koja se odnose na Prvi red (malu braću), na Drugi red – klarise, te na Treći red ili Red od pokore – svjetovni i samostanski. Autorica prati mijene Pravila Trećega reda, zadržavajući se posebice na Pravilu Leona X. za Treći samostanski red, jer je ono unijelo neke promjene u odnosu na prethodna Pravila (posebice Pravilo Nikole IV.), a zanimljivo je da su pape tijekom stoljeća češće mijenjali upravo Pravila za Treći samostanski red. *Družba sestara franjevki od Bezgrješne, ili šibenske franjevke, živjela je od svojih početaka po Pravilu Leona X. i sačuvala u „Knjizi od*

uspomene“ najstariju hrvatsku redakciju (štokavska ikavica) toga Pravila s isključivom primjenom na sestre, izostavljajući spominjanje braće (str. 173). Uz to autorica izdvaja još neka neznatna odstupanja u odnosu na latinski tekst. Pravila redovničkoga života značajna su komponenta svih crkvenih redova – još od Regule sv. Benedikta, pa je razumljivo da „Knjiga od uspomene“ donosi Regulu po kojoj su franjevke živjele više od dva stoljeća, sve do 1927. godine. Nakon toga su nadležni biskupi češće mijenjali Pravila, što su pape potvrđivale pa je sada aktualno Pravilo potvrdio papa Ivan Pavao II. 1983. godine.

Drugoj studiji *Franjevci u „Knjizi od uspomene“* (str. 177-192) autor je fra Hrvatinić Gabrijel Jurišić koji upućuje na dugotrajnu povijest franjevaca u Šibeniku od franjevačkoga samostana sv. Frane (1264), pa sv. Lovre (1648.), osnivanja učilišta, bogoslovije do Bogoslovske fakulteta (1735.) te donosi *Kratki životopis pojedinih fratara* pozivajući se na arhivsku građu pohranjenu u franjevačkim samostanima u Šibeniku i Splitu, ta na relevantna tiskana djela.

Treća studija *Jezične značajke* (str. 193-202) autora Josipa Lisca upućuje u višestoljetnu opstojnost hrvatske ćirilice u šibenskoj i skradinskoj biskupiji kojom su se posebice služili franjevci. Autor također podcrtava da *Franjevački prinosi hrvatskom jeziku i hrvatskoj književnosti veliki su i bitni, sve do početka 17. stoljeća otkad su pripadnici toga reda stvorili brojna nabožna djela, samostanske ljetopise, povijesna i pjesnička djela, putopisna i memoarska izdanja te jezikoslovne priručnike. Od Matije Divkovića (kojega su djela*

također objavljena bosančicom) do pisaca novijega doba franjevci su stvorili mnogo u beletrističkom smislu, poglavito su pak izgrađivali hrvatski standardni jezik oblikujući ga s drugima tijekom stoljeća (str. 193). Slijedi analiza jezičnih značajki *Knjige od uspomene*, jer se radi o štokavskom ikavskom tekstu, autor konstatira da je i refleks jata uglavnom ikavski, iako odstupanja od ikavizama u „*Knjizi od uspomene*“ nisu sasvim iznimna. Također bilježi fonološke i morfološke značajke teksta, a s područja leksikologije izdvaja latinsko i hrvatsko nazivlje mjeseci. Za *Regulu* Lisac konstatira da je sastavljena novijim tipom hrvatskoga jezika, s već uznapređovalom standardizacijom, ali ipak

još sa znatnim arhaičnostima i neusklađenostima (str. 199) (...) te da prevladava morfonološko pravopisno načelo (str. 201).

Knjiga sadrži još: *Imensko kazalo*, *Kazalo zemljopisnih naziva* te sažetke na engleskom, njemačkom i talijanskom jeziku.

Sadržaji ukoričeni u korice s faksimilskim otiskom prve stranice 'knjige' koja se prvi put na isti, faksimilski način i prezentira javnosti, dragocjeni su prilog interpretaciji starijih rukopisnih tekstova kakvih u franjevačkoj baštini na tlu Hrvatske ima mnogo, stoga i pokazuju pravi način kako tu baštinu otrgnuti od zaborava.

Ines Srdoč-Konestra

Nevenka Videk

TRI STOLJEĆA S PJESNIKOM BRATA SUNCA

Franjo Asiški u hrvatskome pjesništvu i prozi od 16. do kraja 18. stoljeća

(Disput, Zagreb, 2006.)

Središnji dio franciskanoloških izučavanja je lik, nauk i djelo svetoga Franje Asiškoga, koji je svojevrсни religiozno-duhovni, ali i kulturološki fenomen. Povijesna osoba, utemeljitelj franjevačkoga reda, ali i motivacija znatnoga dijela kako utilitarno-nabožne, tako i visoko estetske produkcije hrvatske književnosti ranoga novovjekovlja. Nevenka Videk u knjizi *Tri stoljeća s pjesnikom Brata Sunca* nastoji istražiti intertekstualne odnose temeljene upravo na provodnom motivu/ temi svetoga Franje.

Tekstološka metoda kojom autorica pristupa obradi korpusa hrvatskih pjesničkih i proznih tekstova nabožno-religioznoga predznaka, pokazuje njihovu izrazitu genološku razvedenost. Već u uvodnom dijelu autorica upućuje na terminološki instrumentarij koji primjenjuje tijekom gotovo 'mehaničke' potrage za zadanim književnim elementima te ističe kako u studiji nije riječ o teleološkim svojstvima djela i nauka svetoga Franje već o njihovoj/njegovoj recepciji unutar 36 predočena djela.